

Putovanje i život na »Mariji Imakulati«

Josip Splivalo, San Francisco, Cal.

Putovanje od Roterdama do Gibraltara nije bilo slabo. Meni je more škodilo ali ne kao na prijašnjem putovanju, što će biti bilo da se želudcu dosadilo biti bolesan. Osjećao sam se tvrđi jer smo u Roterdamu jeli dobru i obiljnu hranu, nadasve za večeru, jer je kuhar uvijek kuhao za cijelu momčad, dok bi dosta od njih večeralo na kraju. Osjećao sam se tvrđi zbog toga što sam u Roterdamu mogao da spavam po cijelu dugu noć u mirnoći i bez prestanka što je vrlo važno za se oporaviti, i tako sam mogao da vršim svoj rad. Bio sam vrlo veseo kad smo prošli kroz Gibraltar i ušli u Sredozemno more. Pri tome veselju kojeg mornar osjeća kad uđe u Sredozemno more jesu dva razloga. Jedan je sasvijem što to more može biti vrlo opasno za mornara, on se ipak osjeća da je u manjem moru i da ima nekakovu zaštitu. Drugi je razlog bio za nas dalmatince, jer kad se prođe Gibraltar i uđe u Sredozemno more, misli na domovinu i na svoje mile i drage ne trebaju da lete toliko daleko kao da se putuje u širokim morima.

Prolazeći nedaleko otoka Sardinije sjetio sam se mog djeda kapetana Mata Splivala, koji je ondje izgubio svoj novi brod i utopio se sa čitavom momčadi. Ništa se od broda nije našlo već kvadar od krme, koji je more izbacilo na obalu Sardinije. Budući da je brod bio pun bijeloga kamena za Južnu Ameriku. Taj brodolom je prouzrokovao veliku tragediju ne samo u obitelji moga djeda, već i kod naše rodbine. Kad je moj djed prodao njegovu veliku škunu u Milni na Braču, nabavio je za sebe veći i novi brod. Na brod je sa sobom odveo što je moguće više mo-

gao od svoje rodbine, i zato je u našoj Viganjskoj okolini ostalo nekoliko mladih udovica sa svojom djecom koja su ostala bez svojih očeva. Moja baba je također ostala vrlo mlada udovica sa troje malene djece, i da joj njezin rođak kapetan Vicko Jerić nije pomagao stalno bi živjela u velikoj bijedi i nevolji.

U ono vrijeme i da su se udovice i željele udati, isto nijesu mogle učiniti, jer je bio zakon da se ne mogu udati za dugi niz godina. Taj je zakon bio postavljen jer je bilo slučajeva kad bi se mornari brodolomci povratili svojim kućama poslije dosta godina, i svoje bi žene našli udate za drugog čovjeka. Nevolja ih je gonila da se udadu jer su imale malene dječice, a opet bile su mlade i nijesu željele da prođu cijeli svoj život bez svojeg druga, jer se nijesu nadale da će im se muževi povratiti poslije toliko godina.

U vrijeme jedrenjača kad bi brodolom bio u dalekome svijetu, sa kojim stranama svijeta se je malo ikad ili nikad dolazilo u doticaj, trebalo bi momčadi dugo vremena dok bi se povratili u svoju domovinu. Bilo je slučajeva kad bi se nesretni mornari spasili na otok sa kojega nijesu imali nikakvog načina da se povrate. Bilo je slučajeva kad bi ih urođenici uhvatili i pojeli.

U našem Vignju u malom selu Podac bio je jedan vrlo interesantni slučaj brodoloma kojeg je pokojna Tera Kučiška-Kosić pripovjedala o svojem mužu kapetanu Luki Kosiću, i to je njezino pripovjedanje slijedilo ovako. Kapetan je Luka Kosić doživio brodolom na jednoj jedrenjači u dalekom svijetu. Nakon dugog lutanja bez hrane

on i njegovi drugovi su postali slabi i umorni, i naišli na urođenike kanibale, koji su ih uhvatili i u svoje selo odveli. Tu su ih dobro hranili sa namjerom da kad se ugoje da će ih pojesti. Nesretni mornari su to slutili, i jednog dana kad su bili sami u selu sa ženama urođenika, jer su ljudi bili vanka da nabave hrane, kapetan Kosić i drugovi pobješkoše. Na bijeg su se odlučili, jer su znali da će stradati ako tu u selu mirno ostanu. Osjećali su se dosta okrijepljeni i sigurni da će im uspjeti doći do mora i tu po mogućnosti naići na koji brod. A da ako im ne uspije, da će im biti bolje umrijeti u borbi sa urođenicima nego u strahu živjeti, i čekati dok ih jednoga po jednoga ubiju i pojedu. Poslije dugog i teškoga bijega stigli su pokraj mora, i kamoli sreće, nedaleko obale su opazili jednu jedrenjaču. Odmah su stali mahati ne samo da ih vide sa jedrenjače već da im na koji način pokažu da im je nužna pomoć potrebna. Srećom da su oni bili viđeni i čamac sa jedrenjače je došao k njima što je brže mogao da ih spasi. To se je desilo upravo u vrijeme kad su se urođenici pojavili na jednome brijegu, ali za sreću ne blizu mora gdje su brodolomci nestrpljivo čekali svoj spas. Mornari su se već bili popeli na čamac kad su se urođenici pojavili pokraj mora, u more su skočili i svoje strijelice prema čamcu bacali. Čamac je brzo vozio da urođenicima nije uspelo da mornare u čamcu pogode sa strijelicama. To je bila velika sreća jer su urođenici sigurno upotrebljavali otrovne strijelice. Dvije čerke kapetana Luke Kosića su još žive.

Pomorski su arhivi puni svakojakih nevjerojatnih priča o brodolomima i drugim događajima na moru. Tako je nevjerojatan jedan slučaj kojeg sam ja čitao, da mi je nemoguće izostaviti ga i nešto o tome slučaju ne opisati.

Radi ružnog vremena jedrenjača je potonula ne daleko svoje domovine. Samo se je spasio jedan čovjek i to jedino pomoću jednog vesla kojeg je on vidio na površini mora i kojeg se uhvatio. To mu je veslo omogućilo da se uzdrži na površini mora dulje nego bi on velike valove i vjetar mogao izdržati. Sa svim tim kad je došao pokraj obale valovi su njegovim tijelom tukli u stijene. Ipak se je spasio jer je bio snažan. Spasio se je na neki maleni otočić na kojem je na najvišojem položaju ogradio od kamena sebi šator, ali u ružnom vremenu more bi dolazilo do tog šatora. Na tom je malenom otoku živio nekoliko godina. Odijelo koje je imao na sebi kad se je spasio je već odavno bio poderao, a svoj nožić je bio izgubio kad je ribao ronjenjem da uhvati ribe. Hranio se je ribom koju bi oluja na kopno bacila, racima, pticama i morskom vegetacijom. Pokraj tog otočića bi sasvim rijetko jedrenjače došle jer je bilo vrlo opasno tu radi velike morske struje. Ali jednog dana kad je vrijeme bilo lijepo on opazi jednu jedrenjaču i stane ih mahati. Čamac sa jedrenjače se je približio ali čim su ga vidjeli, mornari u čamcu su se prestrašili jer nisu vjerovali da je to čovjek već nepoznato biće, budući da je bio pokriven sa dugom kosom i bradom do koljena. On ih je molio na svakojaki način da mu se približe, ali je mornare bilo strah i na brod se svoj povратиše. Nesretni čovjek ih nije samo mahao već je svojim tijelom činio svakojake znakove da dođu opet k njemu. Čamac se je opet povratio, ali se je zaustavio daleko od njega. Nije znao što da učini, ali mu srećom dođe na um da im počne pripovjedati o historiji svoje domovine jer je bio siguran da je to bio brod njegove narodnosti. Kad su mornari to pripovjedanje čuli naslutili su da je to čovjek, i došli su bliže gdje im je on po

tanko pripovijedio o svojoj nesreći. Ukricali su ga i nesretnik se je nakon nekoliko godina povratio u domovinu. Njegovo se veslo još i danas nalazi u jednom velikom pomorskom muzeju.

Pri ovome putovanju na »Mariji Imakulati« sam još opazio nepotrebnu oskudicu, čak nije bilo ni dovoljno vode na brodu. To su bili slučajevi kad smo putovali iz Poti do Roterdama kao i iz Roterdama do Pule. Barem nije bilo potrebno da se oskudjeva vodom, ali to nije bila odgovornost zapovjednika Nika Svilokosa. On je u dva navrata dao naredbu da se stavi katanac na pumpu od vode da nebi mornari upotrebljavli vodu nepotrebno, tako da nam bude dovoljno za piti dok dođemo u luku. U unutrašnjosti broda odmah ispod glavne palube bilo je dosta praznog prostora gdje se je moglo smjestiti barem jedan oveći tank za vodu. Ali se je za to moralo potrošiti novca, što brodovlasniku nije nikad bilo po čudi.

Vino na brodu nije bilo dobre vrsti. Galete i riža su često imale grizlica, ne jer nisu bile dobre i svježije, već jer kašuni u kojima su se galete i riža spremali nijesu bile higijenički napravljene i nijesu se čistile. Ja bih često išao sa malim od kuhinje pod krmu broda da tamo uzmemo slanoga mesa koje je bilo smješteno u tom predijelu broda u barelima. Zapovjednik Svilokos nije bio kupio to slano meso. To je meso bilo tu vrlog zna koliko vremena. Kad bi mi išli pod krmu mali od kuhinje uvijek bi uzneo sobom jedan veliki oštri nož sa kojim bi osjekao sve ono što je bilo pokvareno oko velikih komada mesa i u more bi to bacio da momčad ne vide. Tek onda kad bi on to slano meso »isplanjao« mogao je odnijeti u kuhinju, gdje bi to meso kuhar uredio i zakišao u vodu cijeli dan i noć. Drugi bi dan kuhar na pola to meso iskuhao u čistoj vodi ali bi tu vodu bacio i u drugoj čistoj vodi bi opet meso iskuhao i od toga bi se učinila čorba. U ono bi vrijeme naši kapetani, kao i kapetani manjih narodnosti, kao Grci, Turci, Talijani, kupili najgore slano meso, dosta puta i pokvareno, jer je bilo vrlo jeftino. Voća se momčadi nije davalo, a vrlo potrebnog zelenila sasvijem malo ili nikad, jedino bijelog kupusa kad bi brod bio u luci. Sreća je bila da putovanja nijesu bila duga kao na jedrenjačama jer bi inače momčad obolila sigurno od bolesti »beri-beri«.

Zapovjednici su uvijek više zarađivali preko svoje plaće. To je bilo legalno u očima armatura jer su, i oni isto činili kad su bili zapovjednici. Zapovjednici su danu i noći mislili na kakav bi način mogli što je moguće više novca zaraditi u najkraćem vremenu. Kad bi im to uspjele oni bi ili kupili dionica u brodovima ili bi u društvu drugih kupili svoj brod. Oficiri palube su bili svjesni toga, jer su vidjeli i pratili što je zapovjednik činio. To je za njih bila škola tako da kad i oni dođu na zapovijed broda budu usavršeni u ovom nečasnom poslu. I oficiri su pri tome planu zapovjednika trpjeli ali im to nije bilo preteško jer su brojili dane kada će doći njihove »žetve«. To je bilo nekakovo nevidljivo kolo, kao u nekom cirkusu, ali kolo koje se je okretalo pomoću nevidljive ali stalne sile.

»Prova di fortuna« je bio jedan od načina ili slučajeva kad bi se zapovjednik okoristio. Pripovjedalo se je da se pok. kapetan Marko Krstelj, sin pok. kapetana Luke Krstelja iz Kučista koristio nevremenom kad je bio zapovjednik i učinio »prova di fortuna«. Njegov brod je bio pun pšenice od koje je u more bacio nekoliko vreća, ali da je »podmitio« nostroma i dva mornara koji su se po zakonu morali zakleti da su u more bacali pšenicu

dulje vremena. Oni su uistinu bacali u more pšenicu dulje vremena, ali pšenicu nijesu bacali u more u vrećama već kroz jednu malu »špiricu« (lijevak) kroz koju je sasvijem malo pšenice palo u more. Ono što nije u more bacio, ali što je u knjigu zapisao da je bacio, on je prodao i za sebe zaradio veliku svotu novca. Kapetan Marko Krstelj je zaista zaslužio »dekorcijun« (odlikovanje) za njegovu lukavštinu.

Grehota je da se ovakvih ili sličnih događaja nije opisalo u jednu knjigu koja bi zaista mogla biti jedan veliki, vrlo interesantan klasični arhiv. Ima još živih kapetana koji bi mogli svašta opisati o moru i interesantnih događaja na njemu, jer su oni, dosta toga doživjeli. Moguće da bi neki od njih i to učinili, ali moguće da ih je stid jer su i oni isto radili. Zašto da se budu sramili? Ona su vremena prošla kad je bilo po »modi« krasti na sve strane i načine. Vremena su se promijenila.

Zapovjednici bi svakojakog materijala na brod skupili u nadi da će brodom u domovinu doći i barem se za kratko vrijeme moći zaustaviti ili usidriti ispred svojeg sela gdje bi mogli sve to iskrcati. Bilo je slučajeva kad bi prošli kroz naš kanal i kad se nebi mogli zaustaviti, tad bi oni u more bacili svoje stvari privezane konopom slično ribarskome parangalu, koji bi njihovi spasli iz dna mora. Neki bi kapetani javili svojim ženama da ih dočekaju u velikim barkama ili kajičima daleko od ulaza u naš kanal, gdje bi brodom polagano vozili i u more nabacali bačava punih svakojakih stvari. Opet bi se neki dogovorili sa »parunima« od ribarskih trajta iz Račišća da ih dočekaju i njima bi kapetani dali svakojakog materijala za svoje u pelješkoj rivijeri. Bio je jedan slučaj kad je neki kapetan iz Kučišta dao jednome »parunu« dvije velike škrinje, ali je kapetanova obitelj primila samo jednu.

»Žbiri« su maldane uvijek znali kad će koji veliki brod proći kroz kanal i čekali bi sakriveni, u baštini da brod pristane i iskrca kontrobanat. Stijepo Bojanić mjesni oficir od sanitadi bi jedno oko zatvorio a sa drugim bi na drugu stranu gledao u vrijeme kad bi mornari i kapetani svoje stvari u barke ukrcavali.

Stijepu Bojaniću su bili puno dragi engleski biskviti u krasnim kanama, moguće više kane nego njihov sadržaj. Kapetani su poznavali tu njegovu »bolest« i uvijek bi mu nekoliko tih kana sa biskvitima ostavili po raznim mjestima u salonu koje bi Bojanić pokupio i odnio. Toga se vrlo dobro sjećam jer me je pri jednome takvom slučaju sobom odveo na jedan veliki parobrod, i meni je dao jednu kanu engleskih biskvita da kući mojima odnesem.

Ja nijesam bio na gornjem podu u kućama svih kapetana koji su živjeli u našoj okolici, ali u onima u kojim sam bio uvijek sam vidio svakojakog materijala. Tu je bilo tele, konopa razne debljine, vesala, bucela, penela razne veličine, piture od raznih boja, bujola od drveta, jربولa za barke, lantina i rafino buškajina. Koje ga će mu vruga buškajina kod kuće? Zastalno nije imao namjeru se popeti na oblak kao nekakvi fakir. A bilo je i škrinja u koje se nije moglo vidjeti. Moj je otac bio prijatelj sa Terom Balaševom i ja bi sa ocem išao na njezin gornji pod gdje bi ja pomagao ocu iskrojiti velika jedra. Tu bi ja uvijek svega i svašta vidio što joj je muž uz dugi niz godina donio kući, ali on nije bio zapovjednik na velikim parobrodima, već tenente. Na gornjem podu u kući staroga kapetana Luke Krstelja je bilo nagomilano svakojakoga konopa, tenda i jedara. To sam vidio kad bi u pohode kumi Nani išli jer smo bili svoji. Kapetan Luka

Krstelj je umro prije nego sam se ja rodio, ali je toga još tu bilo.

Kapetan Niko Luketa je na more odveo moja dva starija brata, Mata i Vicka na parobrod »Nereo« kojeg je on zapovijedao. Jedne je večeri stigao kasno u naš kanal prazan iz Trsta. Nije pristao i usidrio se ispod svog sela Žukovac, kako je to on običavao, već se je usidrio ispod Bora nedaleko naše vlake. Moja majka, sestra Katica, otac, brat Tonko i ja smo sa barkom kumpara Gagića išli do broda da posjetimo brata Mata koji je na »Nereo« bio za kamarota. Nereo je bio kupljen u Engleskoj i bio je drugačiji brod od konvencionalnih brodova koji bi prošli kroz naš kanal, jer je imao velike bokove-trbuhe-kao podmornica. To je bio jedan od brodova sa kojima su englezi činili eksperimente, ali budući da im je nije uspelo sa tim tipom broda kako su očekivali, te su brodove prodali strancima. Brod je bio prazan i bilo nam je teško popeti se do palube po gvozdanim stepenicama. Naša majka nije to mogla učiniti i čekala nas je u barci gdje je brat Mato skočio da je zagrlji i poljubi. Brat nas je čekao na barkarizu gdje smo se pozdravili i poljubili, i odmah nam je dao piti kakao kojeg je već imao gotova na špaheru. Poslije toga nas je odveo u njegovu kabinu gdje nam je napunio džepove svakojakih stvarčica, među kojima su bila dva džepna sata koji su bili tako veliki kao čipula. Također nam je dao veliku količinu sapuna svakome mornaru dobro poznatoga »Life-Boy«. Dao nam je svakojakih odijela, nekoliko para cipela, što je bilo najdraže bratu Tonku i meni, kao i nekoliko vreća pšenice koje je brat Mato bio spasio kad ih je jedan brod udario kad su plovili po Egejskome Moru puni pšenice iz Nikolajeva.

Prije nego je kapetan Luketa išao kući da pohodi svoju staricu majku, djecu Nildu i Oskara i svoju vrlo krasnu ženu Idu, on će se za stalno biti dogovorio sa svojim ocem u pogledu njegovih stvari koje je želio nama predati. Te su sve njegove stvari bile nagomilane na palubi i bile su prenesene na obalu velikim čamcem broda, ali se nije nosilo na našu vlak, već se je to sve sakrilo u jedan stranj pokraj Habićeve vlake. Poslije kako se je sve prenilo mi smo barku kumpara Gagića smjestili u njegovu vlak i na »Nerea« se brodskim čamcem povratili. Sasvijem da je bila noć i da smo mi bili pospani, ipak smo mi braća, Tonko i ja uživali u tom neobičnom prevozu. Kad smo stigli pred brod tu su mornari već spuštavali u more jednu veliku gundulu, — ne venecijansku gundulu, već kako su to vrlo vješti i umni korčulanski brodograditelji ograđivali. Čim je gundula bila bačena u more, preko trbuha broda su u nju položili nekoliko para vesala, konopa, tenda i nekoliko malih paketa. Naš otac, sestra Katica, brat Tonko i ja smo se u gundulu ukrcali koja je donekle bila puna i bez nas, ali poviše svega toga su nam dali nekoliko gusaka, koje se nijesu ni časa prestale kriviti jer su ih bez njihove dozvole usred noći probudili i tjelesno ih prese-lili. Tu je gundulu bio izgradio za kapetana Luketu brodski drvodjelac, korčulanin Depolo. Bila je dosta velika i teška jer je u njezinoj građnji bio upotrebljen »Honduras Mahogany«, drvo koje je teško i vrlo tvrdo drvo i zato je nama bilo teško veslati gundulu. Kroz noć je šiloko počeo puhati što je smanjilo našu vožnju do naše vlake. Gundula je na valove skočila i valovi bi je podigli jer joj je dno bilo kao pod i ona bi »ćihala«, kako mi to u Vignju zovemo, i zaustavila bi se. Napokon smo u našu vlak u stigli i tu je privezali.

(Nastavit će se).